

М. Ю. Шевченко, А. О. Скорик,

Державний вищий навчальний заклад Донбаський державний педагогічний університет, м. Слов'янськ

СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ В АНГЛІЙСЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

У статті розглянуто найбільш ефективні способи перекладу фразеологічних одиниць в англійському художньому тексті, що є одним з найскладніших завдань у перекладознавстві. Визначено основну проблему під час перекладу фразеологічних одиниць, яка полягає в тому, що вони несуть у собі певне стилістичне забарвлення, експресію, які залежать від контексту та не можуть бути передбачені словником. У статті зазначено, що, використовуючи певну фразеологічну одиницю, автор змінює її форму та зміст, що призводить до певних семантичних трансформацій. Досліджено та проаналізовано різноманітні способи перекладу фразеологізмів, виявлено їх особливості та найбільш проблемні аспекти.

Ключові слова: фразеологізм, художній текст, переклад, семантична трансформація, зміст, форма.

В статье рассматриваются наиболее эффективные способы перевода фразеологических единиц в английском художественном тексте, что является одной из самых сложных задач в переводоведении. Определена основная проблема при переводе фразеологических единиц, которая заключается в том, что они несут в себе определенную стилистическую окраску, экспрессию, которые зависят от контекста и не могут быть предусмотрены словарем. В статье указывается на то, что, употребляя определенную фразеологическую единицу, автор изменяет ее форму и содержание, что приводит к определенным семантическим трансформациям. Были исследованы и проанализированы различные способы перевода фразеологизмов, выявлены их особенности и наиболее проблематичные аспекты.

Ключевые слова: фразеологизм, художественный текст, перевод, семантическая трансформация, содержание, форма.

The article deals with the most effective ways of translation of phraseological units in an English fiction text that is one of the most difficult tasks in translation. The main problem during the translation of phraseological units is determined, it lies in the fact that they have a certain stylistic feature, expressiveness, that are depended on the context and they can't be used according to the vocabulary. It has been noticed that using a certain phraseological unit the author changes its form and in such a way it provides certain semantic transformations. Different ways of the translation of phraseologisms have been researched and analyzed? Their peculiarities and the most problematic aspects have been researched.

Key words: phraseologism, fiction text, translation, semantic transformation, content, form.

Фразеологія як наука виявляє особливості фразеологізмів і визначає їх місце серед інших одиниць мови та зв'язок з іншими його рівнями. Фразеологія досліджує семантичні, експресивно-стилістичні та граматичні властивості фразеологічних одиниць. Через незмінність своєї форми їх часто вивчають у парадигмі структурної лінгвістики. Основними питаннями, які розглядалися у фразеології, вважалися проблеми варіативності фразеологізмів, їх стійкість, а також питання щодо відокремлення фразеології в окремий мовний рівень.

Метою статті є дослідження способів перекладу англійських фразеологізмів у художньому тексті.

Предметом дослідження є способи перекладу фразеологічних одиниць в англійському художньому тексті.

Об'єктом дослідження є фразеологічні одиниці сучасної англійської мови.

Актуальність дослідження полягає в тому, що висвітлення цієї проблеми є дуже важливим аспектом для визначення найбільш ефективного засобу перекладу фразеологічних одиниць. Вивчення фразеології в художньому тексті має велике пізнавальне та загальноосвітнє значення, а саме: значний інтерес викликають прийоми вживання фразеологічних одиниць, бо саме в цьому аспекті виявляється своєрідність авторського методу письменника, його індивідуальність. У процесі вивчення фразеології в такому аспекті на перший план висунуто задачу її дослідження як виразного засобу (вивчення її естетичних та художніх функцій).

Багато авторів узяли за основу лінгвістичні класифікації, побудовані на критерії цілісності фразеологізмів, злиття його компонентів залежно від багатьох додаткових ознак – мотивування значення, метафоричності тощо – визначається місце фразеологічних одиниць в одному з наступних розділів: фразеологічні зрощення (ідіоми), фразеологічні єдності (метафоричні одиниці), фразеологічні сполучення та фразеологічні вирази. Зокрема цими аспектами займалися В.В. Виноградов, Н.М. Шанський, Б.А. Ларин, Ш. Балі. Показовою в питанні використання такої класифікації в теорії і практиці перекладу можна вважати роботу Л.В. Федорова. Розібравши основні лінгвістичні схеми того часу, він висвітлив їх із погляду перекладознавства.

«Фразеологічні одиниці – це стійкі словосполучення, які характеризуються постійністю лексичного складу та ускладненістю семантики» [5, с. 207]. Емоційно-експресивне стилістичне забарвлення лежить в основі фразеологізмів. Вони широко використовуються як в усній, так і писемній мові. У лінгвістичній теорії основними критеріями фразеологічної одиниці вважаються стійкість та переосмислення, відмінність в оформленні, неможливість моделювання. З погляду перекладача останній критерій є основним, бо на всі проміжні перетворення, які є частково чи повністю переосмислені, розповсюджуються загальні принципи перекладу фразеологічних одиниць.

Переклад образних фразеологічних одиниць є одним з найскладніших завдань у перекладознавстві. Вірогідність помилки є дуже великою, бо для них характерне омонімічне та вільне сполучення слів і розрізнити їх можна лише на підставі контексту та загальної логіки висловлювання. Помилка може призвести до втрати основного змісту тексту.

У процесі перекладу фразеологічних одиниць важливо не лише передати його смисл, але і його стилістичне забарвлення, експресію, яка значно залежить від контексту та не може бути передбачена будь-яким словником.

Говорячи про художні особливості фразеологізмів, зазначимо положення, сформульоване В.В. Виноградовим: «При стилістичному підході мова в художньому творі є невіддільною від ідейного задуму письменника, а також від характерів дійових осіб, від тієї творчої особистості» [2, с. 105].

Використовуючи певну фразеологічну одиницю, автор змінює її форму та зміст. У цьому випадку йдеться про використання структурно-семантичної трансформації, які, так само, несуть за собою зміни компонентного складу або морфологічні перетворення їх компонентів. Прикладами таких трансформацій є заміна компоненту, еліipsis. Замінюватись можуть іменники у стійких порівняннях, дієслова в дієслівних фразеологізмах та прикметники у фразеологічних одиницях різного типу, надає фразеологічним одиницям виразності, експресивності та емоційності. Розповсюдження фразеологізмів виникає за рахунок уведення прикметників та прислівників, які допомагають посилити та уточнити значення фразеологізму. Отже, трансформації фразеологічних одиниць, які виникають у процесі їх функціонування в мові, є завжди цілеспрямованими та здійснюються з певним комунікативним і стилістичним завданням. Так, Ш. Балі зазначав: «Якщо вчений або інженер змінює мову для того, щоб «знеособити» її, зробити більш логічною, поглибленою, то письменник перебудує її, щоб зробити придатною для вираження суто індивідуальної думки, тобто ефективного та естетичного змісту» [1, с. 280].

Можна погодитись з Т.А. Казаковою, що: часткова або повна невідповідність плану змісту та плану вираження зумовлює специфіку фразеологізму [3, с. 127]. Цей аспект, безумовно, впливає на вибір прийомів та засобів перекладу фразеологізмів.

А.В. Куніна виділила такі засоби перекладу фразеологізмів: повний еквівалент, частковий лексичний та граматичний еквівалент, обертональний, описовий, дослівний переклади.

Фразеологічні одиниці, повні еквіваленти, яких в українській мові за смыслом відповідають англійським фразеологізмам не викликають значних труднощів під час перекладу, наприклад:

«She looks as quiet as a mouse. There's something rather striking about her» [6, с. 106].

Переклад наведеного уривку звучить так: «Вона спокійна, як миша. Але все ж таки в її зовнішності є щось привабливе». У цьому випадку англійська фразеологічна одиниця збігається з українською за стилістичною спрямованістю, образністю, лексичним складом та граматичною структурою, тому очевидним є наявність повного еквіваленту під час перекладу.

У процесі використання засобу часткового лексичного еквіваленту щодо англійських фразеологічних одиниць, простежується збіг за стилістичною спрямованістю та значенням, але водночас наявна відмінність в образності, наприклад:

«When the dance ended, they stopped just by the spot where miss Cecwick was sitting. Florence and Dorothy were both dancing, but Jeremy who did not dance was standing by her looking surly as a bear with a sore head» [9, с. 201].

Переклад речення звучить так: «Коли танок закінчився, вони зупинилися як раз у тому місці, де сиділа міс Чесвік, Флоренс та Дороті, обидві танцювали, а Джеремі, який не танцював, стояв біля неї, ображений як сич».

Частковий граматичний еквівалент характеризується збігом англійського фразеологізму з його перекладом за значенням стилістичної спрямованості та образності, але відмінним за граматичною структурою, наприклад:

«He said he didn't believe in punishing a man for his activities on behalf of the workers, and that if I would show up at the travelling dock he would give me a job. I never looked a gift horse in the mouth, and jumped at this chance of getting back into the shipyard again» [10, с. 97].

Переклад речення звучить так: «Він сказав мені, що засуджує покарання людей за діяльність, спрямовану на захист робітників, додавши при цьому, що якщо я зайду в док Грейвінга, то він улаштує мене на роботу. Дарованому коневі в зуби не дивляться і я одразу вчепився в цю можливість на судноверф».

У цьому прикладі простежуються граматичні зміни у процесі перекладу фразеологізмів, а саме заміна Past Simple на Present simple.

Обертональний переклад вважається одним з найскладніших, оскільки автор має дібрати еквівалент для перекладу фразеологізму, який використовується тільки в представленому контексті, наприклад:

«I'll warrant we'll never see him sell his hen on a rainy day» [8, с. 36].

Переклад речення звучить так: «Я можу поручитися, що він свого не упустить». У цьому випадку фразеологічна одиниця «sell his hen on a rainy day» означає – продавати свій товар у невідповідний час, але це значення не можна застосувати в наведеному контексті. Перекладач змушений підібрати еквівалент перекладу, який забезпечує повну передачу смислу, експресивності англійського виразу. Отже, наведене речення є прикладом того, коли застосування обертонального перекладу є обов'язковим.

Іншим випадком є застосування описового перекладу, коли автори цих перекладів передають смисл фразеологічних одиниць за допомогою вільних сполучень, наприклад:

«Clubs are matter of taste. You like a cock-and-hen club. I don't». [11, с. 54]. Переклад речення звучить так: «Клуби – це справа смаку. Ви любляете змішані клуби, а я ні».

Говорячи про дослівний переклад, зазначимо, що його умисність залежить від контексту, наприклад:

«Members of Parliament and ladies of fashion, like himself and Fleur... now and then... going for each other like Kilkenny cats» [7, с. 156]. Переклад речення звучить так: «Члени парламенту та світські жінки, як він сам та Флер, зчіпляються один з одним, не на життя, а на смерть».

У наведеному прикладі фразеологічний вираз «Kilkenny cats» має відношення до легенди про жорстоку боротьбу між «Kilkenny» та «Irish» towns у XVII столітті. Фразеологічний вираз перекладається дослівно, зберігаючи за собою національний характер англійської мови.

Проаналізувавши особливості фразеологічних одиниць та способи їх перекладу можна дійти висновку, що фразеологія як наука посідає особливе місце в лінгвістиці та претендує на відокремлення в окремий мовний рівень. Дослідження є актуальним на шляху до визначення найбільш ефективного способу перекладу фразеологізмів. Зазначимо, що наявність таких способів є не досить числена, бо дуже значні труднощі постають перед перекладачем. Це, насамперед, пов'язано з точною та адекватною передачею не лише смислового змісту, але й експресивно-стилістичного забарвлення фразеологічних одиниць. Саме це спонукає дослідників та перекладачів до пошуку найбільш оптимального розв'язання цієї проблеми. Кожен літературний контекст є унікальним, тому дуже важко говорити про певну стандартизацію в цьому питанні. Аналіз особливостей, які є характерними для різноманітних фразеологічних одиниць та аналіз способів їх перекладу, дозволяють дійти висновку, що значній кількості мовних засобів які трапляються в різних літературних творах, відповідає така ж кількість засобів, які слугують для їх передачі в іншій мові. Перспективою для подальших досліджень цього питання є більш поглиблений аналіз цієї проблеми та пошук нових способів перекладу фразеологічних одиниць.

Література:

1. Балі Ш. Французская стилистика / Ш. Балли. – М. : Изд-во Иностранной Литературы, 1995. – 416 с.
2. Виноградов В. В. Насущные вопросы литературоведения / В. В. Виноградов. – М. : Наука, 1951. – 260 с.
3. Казакова Т. Н. Практические основы перевода / Т. Н. Казакова – СПб. : Изд-во «Союз». – 2000. – 127 с.
4. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка. / А. В. Кунин. – М. : Наука, 1986. – 336 с.
5. Ярцева В. Н. Лингвистический энциклопедический словарь / В. Н. Ярцева. – М. : Советская Энциклопедия, 1990. – 685 с.
6. Eliot G. Adam Bede / G. Eliot. – N.Y. : Longmans Green and Co, 1962. – 203 p.
7. Galsworthy J. The Silver Spoon / J. Galsworthy. – N.Y. : Headline Book Publishing, 2008. – 291 p.
8. Goldsmith O. The vicar of wake field / O. Goldsmith. – W. : Oxford University Press, 1999. – 199 p.
9. Haggard H. The Witch's Head / H. Haggard. – N.Y. : Ulan Press, 2011. – 318 p.
10. Pollitt H. Serving My Time : an Apprenticeship to Politics / H. Politt. – L. : Lawrence & Wishart Ltd, 1940. – 256 p.
11. Shaw B. The Philanderer / B. Shaw. – N.Y. : Digireads, 2011. – 66 p.